

Grängsjö Bladet

Grängsjö Byalags informationsblad

Redaktion: Sven Erik Nordin

Olo Wahlman

Jagrid Berglund

Årgång 2 December 2011

Nr 22

www.grangsjo.se

Omslagsbilden

Gubben på första sidan känns förstås igen - här i sin moderna, kommersialiserade form, passande nog fotograferad i ett av vår vanligaste varuhus med massor av julklappspapper bakom sig. Bilden togs strax före jul 2010.

Några ord från redaktionen

Som synes innehåller detta nummer av Grängsjö-Bladet 8 sidor. Det är förstås endast tillfälligt - och framför allt med anledning av den instundande julen, då man kanske har litet mer tid för läsning. Bladets läsare får för övrigt väldigt gärna framföra synpunkter på såväl format som innehåll. Det är endast respons från läsekretsen som kan hålla redaktionens motivation för fortsatt utgivning vid liv.

God Jul och Gott Nytt År tillönskas alla!

De som vill träffa tomten ”i verkligheten” samlas vid Innigårn klockan **11.00 Julaftons förmiddag**. Vi tar därifrån en promenad för att hitta honom. Ta gärna med pulkan! Alla barn mellan 0 och 100 år välkomna! Föräldrar som vill att tomten skall dela ut någon julklapp kan lämna denna med mottagarens namn påskrivet. Den som undrar något omkring detta kan ringa **Anna, Tel. 0652-21245**.

Nedanstående bild av Grängsjö Kapell finns på ett vykort, avsänt den 13 maj 1913 - alltså för närmare ett hundra år sedan. Kortet skrevs på Äsvallen, och skickades till Axelina Sjölander, Kyrkbyn, Bergsjö. Redaktionen har erhållit kortet som gåva av Karin Sandström i Bergsjö, barnbarn till adressaten.

Epa-traktorn

Från arbete till nöje

För dagens ungdomar står uttrycket ”Epa-traktor” sannolikt mest för en ombyggd och nervälad bil, som man får köra utan vanligt körkort. Vi som är något till åren komna får nog delvis andra associationer och tänker kanske främst på de ombyggda bilar som under åtskilliga år av händiga hembyggare förvandlades till dragfordon i jordbruket, då vanliga fabriksstillverkade traktorer fortfarande var en lyxartikel, som vanliga torpare och småbönder inte hade råd med... I Grängsjö fanns under min uppväxt på 50-talet åtskilliga Epa-traktorer i funktion, var och en med sin alldeles särskilda karaktär, beroende på vilket ursprungsfordon man utgått ifrån och på byggarens skicklighet. Ofta kunde man redan på långt håll av motorljudet höra vilken av byns Epa-traktorer som kom körande... Man skulle kunna säga, att ”Epa-traktorepoken” var en övergångsperiod, då hästen som dragare kom att ersättas av motordrivna fordon. Som bekant har i dag mer eller mindre avancerade traktorer helt och hållet ersatt både hästen och Epa-traktorn i jordbruket - och från att ha varit ett arbetsredskap har dagens Epa-traktorer blivit en sorts bekväma ”mopeder”, ett transportmedel och en hobbyverksamhet för teknik- och bilintresserade ungdomar, som ännu ej uppnått körkortsåldern... Se Kalle Wedins gamla ”EPA” på följande uppslag!

På Internet kan man via Wikipedia ta del av följande text:

EPA-traktor är inom svensk terminologi en äldre personbil, ibland även en lastbil eller buss, som blivit ombyggd till jordbruksmaskin. Namnet syftade på låga priser och enklare kvalitet, efter lågprisvaruhuset EPA. EPA-traktorn kallades även tidigare för biltraktor, dragbil eller autotraktor. EPA-traktorerna blev vanliga under 30-talet, och var strax innan andra världskriget uppe i ca 5000 exemplar i Sverige. Den svenska staten gick då in och tillsatte år 1939 en utredning, som den 31 maj 1940 utmynnade i EPA-traktorkungörelsen (1940:440) om ”hänförande av vissa automobiler till fordonstypen motorredskap”. Där beskrevs bestämmelserna om hur en EPA-traktor fick konstrueras och framföras. År 1952 infördes registreringsplikt för EPA-traktorerna.

Under 1950-talet började EPA-traktorerna att dö ut. Nya riktiga traktorer hade sjunkit i pris och fanns mer tillgängliga, och när trepunktslyften infördes på de riktiga traktorerna, t.ex. Fergusson Grälle, Fordson Höglund och Volvos T-serie, blev det mer eller mindre dödsstöten för EPA-traktorerna.

EPA-traktorerna var nästan bortglömda, när finurliga ungdomar upptäckte att de med hjälp av EPA-traktorlagen kunde få köra innan man fyllt 18 år. Under 60- och 70-talet ökade antalet EPA-traktorer därför snabbt igen, så både Regeringen och Trafiksäkerhetsverket fick upp ögonen för dem.

Som att möta en kär gammal vän

Från HUDIKSVALLS TIDNING
den 6 november 2003

■ I två avsnitt har nu & då berättat om epa-traktorerna och deras spännande och ibland nästan okända ursprung.

Här är berättelsen om epa-traktorn som "återuppstod".

Det handlar om en från början gengasdriven epa-traktor, byggd i början av 1940-talet och som fortfarande finns kvar – om än inte i körbart skick.

Det är Yngve Forss, Hudiksvall som bidrar med historien just med anledning av nu & då:s epa-tema.

Det hela började med att Yngve Forss gjorde ett besök vid den vackra hembygdsgården i sin barndomssocken Gnarp.

Och där stod den!

– Visst var det Kalle Wedins gamla epa-traktor som jag åkt på så många gånger som liten grabb och som jag inte sett på 50 år, berättar Yngve Forss.

– Jag kände inte igen den direkt, men det fanns något mellan oss, det märkte jag på en gång.

– Det var som att möta en kär gammal vän, konstaterar Yngve Forss.

Den här epa-traktorn rullade i Grängsjö i Gnarp och ägdes alltså av Kalle Wedin, skomakare, mångsysslare och lite av allt-i-allo i byn.

Kalle Wedin hade själv ett torpställe och var i behov av en "dragare". Samtidigt åtog han sig körningar åt grannar och vänner.

– Jag var 12-13 år och såg alltid till att få följa med när Kalle skulle ut och köra epa-traktorn, säger Yngve Forss, som förstas inte kunde låta bli att krypa upp bakom ratten där inne i hembygdsgårdens gömmor.

Epa-traktorn som var högerstyrd och byggd utifrån en gammal buss hade från början en Volvo-motor som då drevs av gengas.

Gengasaggregatet var tillverkat i Selins verkstad i Byn och det eldades till en början med – kottar!

Fläkten som användes för att få riktig fyr i pannan var handdriven.

Så småningom byttes den gamla Volvo-motorn ut mot en Vauxhall. Detta skedde förmodligen i samband med att man gick över från gengas till bensindrift.

– Jag kommer ihåg många roliga episoder med den där epa-traktorn. Bland annat handlade det om vedkörning till mitt eget hem, berättar Yngve Forss.

En ny tidsera kom och det fanns bensin att köpa.

– Med frabror Kalle vid ratten i den högerstyrda epan gick färden till Konsum i Grängsors för inköp av fotogen och bensin, minns Yngve Forss.

– Jag kommer ihåg att jag kände mej lite som en konduktör på epa-traktorn när vi var ute och åkte med den, avslutar Yngve Forss sin berättelse om mötet med sin gamla "vän".

Kalle Wedins gamla epa-traktor är ett alldeles utmärkt exempel på hur de kunde se ut.

Det hände nästan aldrig att de lackerades om. Den eventuella originalfärg som fanns på motorhuv eller skärmar fick förstas sitta kvar, men i övrigt fick epa-traktorns övriga delar leva sitt eget rostiga liv.

Eftersom de dessutom för det mesta förvarades utomhus dog många av 40-talets "motorhästar" rostdöden bakom någon loge eller kördes till "skroten" för att skäras ner.

Då hade de börjat ersättas av ett antal mindre jordbrukstraktorer med den klassiska "Ferguson-grällen" i spetsen.

När BM och Volvo började utrusta sina småtraktorer med hydrauliska lyftanordningar var epa-traktoreernas dagar räknade. Det blev både enklare och mer rationellt att satsa på en riktig traktor i jordbruket.

Körningen ute på åkrarna underlättades och även som dragare hade den riktiga traktorn förstas sina fördelar mot den ibland provisoriskt utrustade och hemkonstruerade epan.

Klart man måste provsitta. Yngve Forss har återträt sin gamle vän; epa-traktorn som han brukade få åka på som liten grabb.

Där står den inklämd i ett hörn i hembygdsgården i Gnarp, den här epa-traktorn ägdes en gång av välkände Gnarp-profilen Kalle Wedin.

BOCK-KÖPET - som inte blev av...

Det kan vara 1955 eller 1956. Det är en försommarsöndag, och jag är på besök hos min kamrat Sture på Orrsjön. Där får man mer främmande den här dagen. En familj som är intresserad av att köpa en getabock. Nu hade man hört att Uno på Stormyra har getter, och man tror att han också möjligen kan ha en bock till salu. Sture och jag skickas för att efterhöra, om så är fallet.

Stormyrtorpet många år senare, påsken 1991 - nu med bl.a. större fönster och en högre dörr

Vi ger oss iväg genom skogen. Vid den här tiden finns ingen bilväg fram till Stormyra, och det är väl en eller annan kilomoter att gå. Inte för att vi har så mycket emot det. Vi springer ändå ganska mycket i skogarna där omkring. Bland annat på jakt efter fåglar och deras bon. Över huvud taget är vi uppfyllda av pojkars naturliga nyfikenhet och äventyrslystnad och tar nog detta som ett spännande uppdrag. Även om vi kanske hellre hade gjort något annat, fiskat eller undersökt något intressant på närmare håll.

Men nu är vi alltså på väg. Solen värmer skönt, och det luktar friskt i barrskogen. I de soliga backarna ångar det av dofter i den värmedallrande luften. Himlen står blå ovanför, och kanske svävar någon rovfågel ovanför våra huvuden. Jag har aldrig varit på Stormyra, och stället har litet av romantisk mystik över sig. Bara detta att det lilla torpet ligger väglöst ute i skogen sporrar fantasin.

Vi fortsätter stigen genom skogen, och jag litar helt på Sture, som har gått den här vägen förut. Litet ilar det av spänning i magen, och för mig är det nog ett riktigt äventyr.

Till sist kommer vi så fram till en ljusning i skogen. En liten, ganska låg, grå stuga ligger alldeles vid skogskanten. På den likaledes låga farstustrappan, bara ett trappsteg, sitter en medelålders man, som jag förstår är Uno själv. Vi hälsar. Han sitter kisande i solen och täljer med sin kniv en smula förstrött på en granstör, som kan ha varit stammen till ett träd av ungefär en ordinär julgrans storlek. En bit längre ner kommer en otroligt böjd gumma med ok över axlarna bärande på två skvalpande fulla vattenhinkar. Hennes rygg är så krökt att hon endast med största svårighet kan se framåt. Huvudet befinner sig nästan i höjd med midjan. Jag tror knappt mina ögon. När hon kommer fram till trappan ställer hon ner ämbaren och kränger av sig oket. Det skramlar litet i de klena kedjorna med en krok i ändan på varje. Hon hälsar litet skyggt och stryker sig nästan förläget över kjorteln.

Sture framför vårt ärende. Det är Uno som svarar. Gumman som är hans mor ser bara tigande men vänligt från den ene till den andre under samtalet. Det visar sig att man visserligen har getter, men inte någon bock att sälja. Så på det sättet har vår vandring varit förgäves. Men gumman vill inte att vi skall gå utan att ha blivit bjudna på något. Hon går före och ber oss stiga in i stugan. Vi får huka oss för att komma in genom den låga dörren. Inne i stugan är det också lågt i tak, även om man kan stå rak. Fönstren är små, och det är ganska skumt där inne. Bara precis vid köksbordet mitt framför fönstret är det någorlunda ljust.

Medan Uno och Sture pratar om väder och vind och gemensamma bekanta på ett ganska vuxet sätt, sitter jag mest tyst och betraktar förstulet gummans böjda men ändå märkligt raska gestalt. Hon har nästan hela tiden ett vänligt leende till hands, och jag förvånas i mitt pojkhjärta, för jag tycker att hon med tanke på sin kroppshållning borde se lidande ut. Jag förstår inte att man kan ha en sådan vanställd kropp utan att ha ont. Kanske tänker jag på min egen värkande rygg under det plågsamma arbetet i mina föräldrars stora jordgubbsland där hemma.

Gumman dukar nu fram kaffekoppar och sätter på kaffe. Jag lägger märke till att hon inte har någon vanlig kaffepanna. Hon kokar helt enkelt kaffet i en vanlig öppen kastrull. Bredvid den svarta vedspisen står en bänk med någon form av korkmatta på. Där står också en hink med friskt vatten, en av dem hon hade i oket och som hon nu tar kaffevattnet ur. På golvet nedanför står ”slaskhinken”. Varken rinnande vatten eller vask finns förstås.

På köksbordet ligger emellertid en blommig vaxduk, som förefaller vara ganska ny. Den är i alla fall hel och ser ren och snygg ut. Där ställer hon nu fram ett brödfat mitt på bordet med en uppskuren vetelängd. Några kakor eller annat bröd finns inte. När kaffet om en stund tydligen kokar, bjuds vi sätta oss vid bordet och gör så. Sedan kommer gumman med kastrullen. Hon håller nästan krampaktigt kastrullens svarta handtag med båda händerna och sneglar under upphissade ögonbryn för att trots sin böjda rygg kunna se framåt vart hon går i rummet. När hon skall hålla upp, märker vi att hennes händer skakar förskräckligt, och vid min kopp spiller hon en stor pöl på vaxduken bredvid. Hon går bort med kastrullen till spisen och hämtar från bänken intill en stor trasa av obestämt gråbrun färg. Troligen bestående av någon kasserad klädespersedel. Till vår förvåning har hon emellertid även kastrullen med sig, när hon kommer tillbaka till oss vid bordet.

Nu sätter hon försiktigt den ganska vida kastrullen under bordskanten. Sedan stryker hon försiktigt med trasan ner kaffepölen i kastrullen! Sture och jag tittar på varandra - och har ohyggligt svårt att hålla oss för skratt. Vi är ju i den allra värsta fnitteråldern och har båda kanske ovanligt lätt för skratt. Jag biter mig förtvivlat i läppen för att inte explodera. Uno råkar säga något litet skämtsamt, som vi tacksamt tar till inteckning för att brista ut hejdlöst...

Om han undrar varför hans obetydliga skämt väcker sådan våldsamt, nästan hysterisk munterhet, så visar han det i alla fall inte. Han ler bara med litet förvånat höjda ögonbryn.

Sture och jag har svårt att sluta. Skrattet bara fortsätter att bubbla upp ur våra strupar, och medvetenheten om att vi egentligen inte får skratta åt det vi skrattar åt, gör givetvis det hela än svårare. Vi lyckas i alla fall emellanåt samla oss så pass att vi så småningom kan dricka av kaffet och äta av vetebrödet, som smakar alldeles utmärkt. Dock avböjer vi påtår...

Efteråt har jag naturligtvis förstått gummans handlingssätt. För detta hem var ju nästan total självhushållning en krass verklighet. Och bland det som man ändå oundgängligen behövde kontanter till, var kanske just kaffet det dyraste, det som man fick vara mest rädd om, det riktiga ”Gusslånet”. Därför var det förstås alldeles naturligt att inte låta något av kaffet förfaras, utan se till att det som spillts återfördes till kastrullen. /SE

Aktiviteter

Som redan meddelats så har den traditionella ”Öppet hus-verksamheten” sedan en tid kommit i gång efter sommaruppehållet, så varje helgfri onsdag kl. 11.00 och några timmar framåt är alla välkomna till kapellet för fika och trevlig samvaro - och ev. handarbete för den som så vill (och har förmågan). Den nystartade **Filmklubben** visar varannan onsdag film i kapellets stora sal, kl. 19.00 - och varannan onsdag kväll kl. 18.30 är det **studiecirkel** (”Hus och gårdar i Grängsjö”) med Bertil Sundin som cirkelledare.

Parkeringsplatsen på nersidan av vägen är inte helt klar än men har nu grusats och ger plats för åtminstone tioalet bilar. P-skyld kommer också. Björk- och kråkbärsris för kvastbindning har tagits, och kvastar har bundits för försäljning vid Lucuafesten den 9/12.

Elcentralen skall flyttas. Elkabel till vedbod/förråd skall dragas, men nergrävningen av kabeln får nu vänta till våren. Stefan lovar att installera eluttag vid långväggarna i stora salen. Den 5/12 har fastighetsgruppen möte och skall bl.a. diskutera kökets upprustning, göra en ekonomisk kalkyl och sammanställa underlag för ansökan om kommunalt bidrag till projektet.

En mycket efterlängtd klädhängare till lilla salen finns nu på plats omedelbart till vänster innanför dörren - en gåva från tre av byalagets mest aktiva kvinnor, Ann-Kristin, Ellen och Inga-Greta.

Det traditionella luciafirandet blir den 9/12 - kl. 18.00 på kapellet

Skänk saker till Luciafestens auktion! För att auktionen skall bli både trevlig och intressant - och dessutom förstärka byalagets ekonomi - så behövs föremål till auktionen. Du som varit med tidigare vet ungefär vad som brukar efterfrågas - och du som inte varit med, fråga någon granne som har den erfarenheten! Du som har intresse/anlag för bakning och vill bidra med egna produkter: pepparkakor, saffransbröd, rullrån, struvor, ostkaka, paltbröd kan vara sådant som går åt... Om du har frågor runt detta, kontakta:

Inga-Greta 0652-21042

Ellen 0652-21155

Ann-Kristin 0652-14139

Glöm inte: TEATER, Fjärilseffekten - Varieté Velociped - 29/11, kl. 19.00

Julgröt med skinkmacka

Onsdagen den 14/12 serveras julgröt o skinkmacka på kapellet, kl. 16.30 - 19.00.

(OBS datum - fel i föregående blad). Anmälan senast måndag 12/12 till

Inga-Greta 0652-21042, Ellen 0652-21155, Ann-Kristin 0652-14139